MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH AZZOPARDI

Seduta tal-11 ta' Marzu, 2009

Citazzjoni Numru. 250/2008

Angelo Borg, Rose Borg, Christopher Borg

-vs-

Direttur Ġenerali tax-Xogħolijiet, Ministru għar-Riżorsi u l-Infrastruttura, Kummissarju ta' l-Artijiet, Awtorita' Dwar it-Trasport, Avukat Ġenerali

Il-Qorti;

Rat ir-rikors guramentat ippreżentat fit-13 ta' Marzu 2008 li permezz tagħha l-atturi ppremettew:

1. Illi b'kuntratt ta' l-24 ta' Settembru 2004, u tad-9 ta' Mejju 2005, fl-Atti tan-Nutar Dr. Peter Carbonaro, illi kopja tiegħu qiegħda tiġi hawn annessa u mmarkata bħala Dokument AB 1, il-mejta Carmela Borg, iddonat lir-rikorrenti r-razzett bil-ġnien tiegħu, kif ukoll il-parti stradali li ġiet esproprjata mill-Gvern u biċċa art ta' 32.14 metri

kwadri li kienu jiffurmaw parti mill-istess razzett u li parti minnha ġiet inkorporata b'mod abbusiv u illegali mal-fond ta' ċertu Noel Xuereb li jġib in-numru 1, Triq Ta' Giorni, kantuniera ma' Triq Claire E. Engel, f'San Ġiljan / San Ġwann.

2. Illi għal kwalsiasi buon fini qiegħed jiġi dikjarat ukoll illi r-rikorrenti huwa eredi ta' l-imsemmija Carmela Borg li mietet fit-30 ta' Ġunju 2006 u l-wirt tagħha iddevolva fuq l-atturi b'testment fl-atti tan-Nutar Dr. Peter Carbonaro tat-22 ta' Marzu, 2004.

3. Illi r-rikorrenti qabbdu lil Randolph Camilleri Surveys Limited u għamlu *survey* ta' l-istess art li ġiet esproprjata mill-Gvern, kif ukoll ta' 32.14 metri kwadri approprjati b'mod abbusiv u llegali minn Noel Xuereb liema *survey* qiegħed jiġi hawn anness u mmarkat bħala Dok. AB 2.

4. Illi din l-art giet meħtiega għal skopijiet pubblici u fl-interess pubbliku tant illi l-art ta' ċirka mitejn u ħamsa u sebgħin metru punt ħmistax-il metru kwadru li tikkonfina ma' Triq Mikiel Angelo Cagiano, Triq Claire E. Engel u Triq is-Sebuka, San Ġwann ġiet meħuda mill-intimati għal skopijiet fuq imsemmija u dan kif jirriżulta minn *survey* magħmul minn Randolph Camilleri Surveys Limited u valutata minn Valerio Schembri Project Workshop Limited li kopja tiegħu qiegħda tiġi hawn annessa u mmarkata bħala Dok. AB 3.

5. Illi minn din l-art fuq deskritta, l-art li effettivament ġiet użata għal skopijiet pubblici, ilha hekk użata għal dawn l-aħħar għoxrin sena mingħajr ma ttieħdu l-pratiki neċessarji u opportuni skond il-liġi mill-istess intimati u konsegwentament ir-rikorrenti ma tħallsux ta' dak illi hu dovut lilhom skond il-liġi fi żmien utli.

6. Illi minkejja illi din l-art ilha hekk tiġi wżata kif fuq ingħad għal żmien twil ħafna, dan kollu sar mingħajr ma nħarġet id-dikjarazzjoni tal-President tar-Repubblika ta' Malta u minkejja dan, l-intimati qabdu u daħlu fl-art, qed jagħmlu użu minnha, kejjlu u ħadu l-livelli ta' dik l-art, ħaffru u taqqbu taħt l-art u għamlu kull ħaġa oħra

meħtieġa biex tiġi wżata għal skopijiet pubbliċi ta' l-intimati, tant illi llum jinsabu mibnija toroq arterjali u sekondarji.

7. Illi l-pussess ta' l-art in kwistjoni, ġiet meħuda u wżata mill-intimati mingħajr ma saret ukoll il-pubblikazzjoni fil-gazzetta tal-gvern, meħtieġa skond il-liġi *ai termini* tal-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta.

8. Illi lanqas ma nħareġ l-avviż għal ftehim kif jitlob l-istess Kap. 88 biex l-imgħax jinħadem fuq il-valur iffissat f'dak l-avviż mid-data tat-teħid tal-pussess ta' l-art mill-awtorita' kompetenti sat-trasferiment tat-titolu b'xirja assolut lil Gvern ta' Malta u dan a tenur ta' l-artikolu 18A tal-Kap. 88, kif ukoll a tenur ta' l-artikolu 22(2) u (3) tal-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta.

9. Illi ma hemm l-ebda raġuni għalfejn id-dikjarazzjoni presidenzjali, l-avviż fil-gazzetta tal-gvern u l-avviż għal ftehim ma jinħariġx rigwardanti l-art in kwistjoni ġjaladarba l-art ittieħdet effettivament mill-intimati, titkejjel mill-periti tal-gvern u tiġi valutata mill-istess periti governattivi.

10. Illi r-raġuni għaliex l-intimati ma riedux illi tinħareġ dikjarazzjoni tal-President tar-Repubblika u l-avviż fil-gazzetta tal-gvern u l-avviż għal ftehim, hu minħabba l-fatt illi a tenur ta' l-artikolu 22, sub-inċiż 3, fiż-żmien ħmistax-il ġurnata minn tali avviż għal ftehim, il-gvern għandu jiddepożita f'kont bankarju li jirrendi imgħax, ammont ta' flus li jkun daqs l-ammont ta' kumpens offrut fid-dikjarazzjoni tal-president u dik is-somma tkun tista' tinġibed liberalment flimkien ma' kull imgħax li jinġema' fuqha mill-attur rikorrent, li għandu jedd għal dak il-kumpens malli dan iġib il-prova illi għandu jedd għaliha b'mod sodisfaċenti għall-awtorita' kompetenti.

11. Illi ġjaladarba din l-art in kwistjoni għadha ma ġietx legalment esproprjata mill-Gvern ta' Malta, għandhom jittieħdu l-proċeduri kollha stabbiliti mill-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta biex l-intimati jkunu jistgħu joħorġu l-avviż għall-ftehim skond il-liġi biex ir-rikorrenti jekk jidhirlu jkun jista' jitħallas ta' dak illi huwa dovut lilu.

12. Illi minn informazzjoni f'idejn l-attur rikorrent, il-valur ġie stabbilit mill-intimati u għal xi raġuni jew oħra huma ma jridux jottempraw ruħhom ma' l-obbliġi kif naxxenti mill-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta u jippubblikaw fil-gazzetta tal-gvern, id-dikjarazzjoni presidenzjali ta' esproprju, kif ukoll jasal għall-avviż għal ftehim u konsegwentement iħallsu dak li hu dovut lir-rikorrenti.

13. Illi l-attur rikorrenti, ġie nfurmat bil-valur minn Valerio Schembri Project Workshop Limited, liema valur wara l-verifika mill-periti governattivi jista' jwassal lill-intimati biex joħorġu l-avviż għal ftehim u minn din l-informazzjoni illi huwa għandu, huwa jista' jkun lest li jaċċetta tali stima.

14. Illi minkejja dan, l-intimati ma jridux joħorġu u jottempraw ruħhom mal-proċeduri kif stabbiliti fil-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta tant illi dan ir-rifjut tagħhom illi jottempraw ruħhom mal-liġi jikkostitwixxi ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem kif protetti fl-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, kif ukoll mill-artikolu 1 ta' l-ewwel protokol illi hemm mal-Konvenzjoni Ewropea għal Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tad-Drittijiet Fundamentali.

15. Illi żmien ta' aktar minn għoxrin sena biex l-intimati joħorġu d-dikjarazzjoni presidenzjali, kif ukoll l-avviż fil-gazzetta tal-gvern u biex jaslu għal avviż għal ftehim, huwa żmien irraġonevoli li jilledi d-drittijiet kostituzzjonali tar-rikorrenti għat-tgawdija ta' ħwejġu u tal-kumpens lilu dovut fi zmien xieraq sabiex tikseb ħlas ta' dak il-kumpens skond l-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u tal-Konvenzjoni Ewropea u ċioe' l-artikolu 1 ta' l-ewwel protokol tal-Konvenzjoni Ewropea.

16. Illi b'ittra uffiċjali tad-29 ta' Awissu, 2007 hawn annessa u mmarkata Dok. AB 4, ir-rikorrenti talbu lill-intimati biex jibdew u jikkompletaw il-proċediment ta' esproprju skond il-liġi u biex iħallsuh il-kumpens dovut lilu a tenur tal-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta.

17. Illi minkejja dan l-intimati baqgħu inadempjenti u sal-ġurnata tallum la ħarġet id-dikjarazzjoni presidenzjali ta' esproprju ta' l-art fuq l-imsemmija, la ma ġiet ippubblikata fil-gazzetta tal-gvern u lanqas ma nħarġet l-avviż għal ftehim ta' bażi tal-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta.

Għaldaqstant jgħidu l-intimati, prevja kwalsiasi dikjarazzjoni neċessarja u opportuna u għar-raġunijiet premessi għaliex din il-Qorti m'għandhiex:

1. Tiddikjara u tiddeċiedi illi din l-art ġiet meħtieġa għal skopijiet pubbliċi u fl-interess pubbliku tant illi l-art ta' ċirka mitejn u ħamsa u sebgħin metru punt ħmistax-il metru kwadru li tikkonfina ma' Triq Mikiel Angelo Cagiano, Triq Claire E. Engel u Triq is-Sebuka, San Ġwann ġiet meħuda mill-intimati għal skopijiet fuq imsemmija u dan kif jirriżulta minn *survey* magħmul minn Randolph Camilleri Surveys Limited li kopja tiegħu qiegħda tiġi hawn annessa u mmarkata bħala Dok. AB 2 ġiet meħtieġa u wżata għal skopijiet pubbliċi u ilha hekk użata għal ħafna snin.

2. Tordna li l-intimati fi żmien qasir u perentorju jagħmlu u jeżegwixxu l-proċeduri kollha neċessarji skond il-liġi biex tinħareġ dikjarazzjoni presidenzjali, isir l-avviż fil-gazzetta tal-gvern u jersqu għall-avviż għal ftehim skond l-istess Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta u dan a tenur tal-liġi.

3. Fin-nuqqas, tiddikjara lill-intimati responsabbli biex iħallsu l-kumpens dovut lir-rikorrent għat-teħid u użu ta' l-art għal skopijiet pubbliċi f'liema kumpens m' għandux ikun anqas minn dak illi diġa' ġie stmat u valutat mill-istess Valerio Schembri Projects Workshop Limited u / jew somma oħra verjuri.

4. Tillikwida l-kumpens dovut lir-rikorrenti skond il-liġi għat-teħid u użu ta' l-art kif fuq deskritt liema kumpens m'għandux ikun anqas minn dak li ġie stmat u valut mill-istess Valerio Schembri Projects Workshop Limited u / jew somma oħra verjuri.

5. Tikkundanna lill-intimati biex iħallsu dak il-kumpens dovut lir-rikorrenti skond il-liġi u hekk likwidat minn din il-Qorti.

6. Tiddikjara u tiddeċiedi illi ż-żmien ta' *oltre* għoxrin sena biex l-intimati jottempraw ruħhom mal-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta rigwardanti l-esproprju ta' l-art ta' ċirka mitejn u ħamsa u sebgħin metru punt ħmistax-il metru kwadru li tikkonfina ma' Triq Mikiel Angelo Cagiano, Triq Claire E. Engel u Triq is-Sebuka, San Ġwann, hawn fuq riferita, huwa żmien irraġonevoli u mhux fi żmien xieraq sabiex tikseb ħlas ta' dak il-kumpens u jilledi d-drittijiet kostituzzjonali kif sanċiti fl-artikolu 37 u 46 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u tal-Konvenzjoni Ewropea u ċioe' l-artiklu wieħed ta' l-ewwel Protokol tal-Konvenzjoni Ewropea.

7. Tikkundanna lill-intimati u tagħmel dawk l-ordnijiet u toħroġ dawk l-atti u tagħti dawk id-direttivi li tqis xieraq sabiex twettaq jew tiżgura t-twettiq ta' kull waħda mid-dispożizzjonijiet ta' l-artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta għal protezzjoni tad-dritt mill-privazzjoni ta' proprjeta' bla kumpens inkluż biex iħallsu kumpens xieraq u adegwat fi żmien qasir u perentorju stabbilit minn din il-Qorti u dan *stante* li dan id-dewmien fl-eżekuzzjoni ta' l-obbliġi ta' l-intimati a tenur tal-Kap. 88 tal-Liġijiet ta' Malta jilledu d-drittijiet kostituzzjonali tar-rikorrenti kif sanċiti fl-artikoli 37 u 46 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u tal-Konvenzjoni Ewropea u ċioe' l-artikolu wieħed ta' l-ewwel Protokol tal-Konvenzjoni Ewropea.

Bl-ispejjeż, komprizi dawk ta' l-ittra uffiċjali tad-29 ta' Awissu 2007 u bl-inġunzjoni tal-konvenuti intimati għas-subizzjoni.

Rat ir-risposta ta' l-intimati;

Rat l-atti proċesswali.

Semgħet it-trattazzjoni dwar l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet ta' l-intimat;

Rat il-verbal tas-seduta ta' l-4 ta' Frar 2009 illi permezz tiegħu il-kawża tħalliet għas-sentenza dwar dawn l-eċċezzjonijiet;

Ikkunsidrat;

Illi l-ewwel eċċezzjoni hija dwar jekk l-Avukat Ġenerali u l-Ministru għar-Riżorsi u Infrastruttura kellhomx jiġu ċitati f'dawn il-proċeduri. L-artikolu 181 B tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta msemmi mill-istess intimati infatti jgħid hekk:

181 (B) (1) Il-Gvern għandu jkun rappreżentat fl-atti u fl-azzjonijiet ġudizzarji mill-kap tad-dipartiment tal-gvern li jkun inkarigat fil-materja in kwistjoni ...

(2) L-Avukat Ġenerali jirrapreżenta lill-Gvern f'dawk l-atti u azzjonijet ġudizzjarji li minħabba n-natura t-talba ma jkunux jistgħu jiġu diretti kontra xi wieħed jew iktar mill-Kapijiet tad-dipartimenti l-oħra tal-Gvern.

Ma hemmx dubbju li l-liġi riedet permezz ta' dan is-sub-artikolu timla vojt li kien jeżisti qabel meta xi ħadd ried iressaq kawża kontra l-Gvern, komrpiżi dawk kostituzzjonali. Prattikament f'kull kawża kienet titqajjem l-eċċezzjoni tal-leġittimu kontradittur. Allura l-leġislatur ħaseb biex mela dan il-vojt billi akkorda lill-Avukat Ġenerali r-rappreżentanza tal-Gvern fil-kawżi msemmija.

Hija *ormai* prassi illi apparti fejn hemm lok skond l-artiklu 181 li jitħarrek, l-Avukat Ġenerali jitħarrek <u>fejn tiġi attakkata l-kostituzzjonalita' ta' liġi</u>. Wieħed jista' jħares lejn il-kawżi kostituzzjonali li jkollhom din il-finalita' u jara dan. Għalhekk il-Qorti ma tara xejn ħażin li jkun parti f' kawża simili – semmai tieħu in konsiderazzjoni dan meta tiddeċiedi l-kap ta' l-ispejjeż jekk ikun il-każ. Din il-kawża pero' mhiex qed tattakka ebda liġi u hija għal kollox ibbażata fuq allegat teħid ta' propjeta'. Għalhekk ma kienx hemm għalfejn li jiġu mħarrka l-Avukat Ġenerali u l-Ministru msemmi u kwindi l-eċċezzjoni fir-rigward hija ġustifikata – għalkemm qed jingħad ukoll li wieħed ma jifhimx l-utilita' ta' eċċezzjonijet simili meta qed jiġu rappreżentati mill-istess Avukati. Fir-rigward tal-Ministru

mbagħad ma hemmx dubju li ma kellux għalfejn jiġi ċitat ladarba l-liġi tispeċifika li għandu jiġi ċitat il-Kap tad-Dipartiment konċernat. Madankollu mill-aspett purament legali l-eċċezzjoni hija fondata u se tiġi milqugħa.

L-eċċezzjoni l-oħra tirrigwardja kemm id-Direttur Ġenerali tax-xogħlijiet u l-istess Ministru li peress li ma ġewx notifikati b'att ġudizzjarju *ai termini* ta' l-artikolu 460 tal-Kap 12, skond l-intimati t-talba attriċi mhix ammissibbli fil-konfront tagħhom. Anke hawn il-liġi hija ċara; l-artikolu in kwistjoni jgħid li *ebda proċedimenti ma jistgħu jittieħdu jew jinbdew u ebda mandat ma jista' jiġi mitlub kontra l-Gvern, jew kontra xi awtorita' imwaqqfa bil-kostituzzjoni ... jew kontra xi persuna li jkollha kariga pubblika fil-kwalita' uffiċjali tagħha ħlief wara li jgħaddu għaxart ijiem min-notifika kontra l-Gvern jew dik l-awtorita' jew persuna kif intqal qabel, ta' ittra uffiċjali jew ta' protest li fih il-pretensjoni jew it-talba tiġi mfissra b'mod ċar.* Ebda waħda mis-sub-inċiżi tas-sub-artikolu 2 tal-istess artiklu ma japplika għal dan il-każ.

Fil-każ in eżami jirriżulta li għalkemm l-atturi / rikorrenti ppreżentaw ittra uffiċjali qabel ma ntavolaw il-kawża, din saret fil-konfront tal-Kummissarju ta' l-Artijiet u l-Awtorita' tat-trasport. Għalhekk anke din l-eċċezzjoni hija ġustifikata fejn jirrigiwardja l-eċċipjenti. Dwar dan il-Qrati tagħna ġja' esprimew ruħhom diversi drabi – ara per eżempju l-Appell Ċivili fil-kawża **"Domenico Savio Spiteri vs Prim Ministru"** deċiża fis-27 ta' Frar 2004.

Għal dawn il-motivi il-Qorti tilqa' l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet ta' l-intimati u tillibera lid-Direttur Ġenerali tax-Xogħlijiet, il-Ministru għar-Riżorsi u l-Infrastruttura u l-Avukat Ġenerali mill-osservanza tal-ġudizzju; naturalment il-kawża titkompla fil-konfront ta' l-intimati l-oħra.

Spejjeż ta' din l-istanza a kariku tar-rikorrenti.

Moqrija.

< Sentenza In Parte >

---------------------------------TMIEM---------------------------------